

УДК: 37: 33 (477)

Л.В. ЗАГЛИНСЬКА, О.І. ЛУКОМСЬКА

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ГАЛУЗІ

***Резюме.** В статті розглянуто сучасні проблеми підвищення якості вітчизняної економічної освіти в контексті ефективності інвестування в освітню галузь. Висвітлені основні принципи, які сприятимуть подальшому вдосконаленню системи економічної освіти, а також розроблено пропозиції щодо підвищення її якості та вдосконалення форм і методів інвестування в освіту.*

***Ключові слова:** економічна освіта, принципи економічної освіти, економічна підготовка, інвестиції в освіту, ефективність інвестиційної діяльності.*

Постановка проблеми. Система економічної освіти є важливим фактором економічної соціалізації людей, засобом розвитку та підвищення якості людського капіталу. Нові умови життя висувають нові вимоги і завдання щодо соціальних та професійних якостей людини, її місця, характеру, рівня кваліфікації, способу мислення та поведінки. Саме людина, її потенціал є рушійною силою економічного прогресу в сучасному інформативному суспільстві. Наявність економічної освіти серед широких верств населення, особливо серед молоді, як ознаки високої кваліфікації робочої сили, є однією з передумов розвитку особистості. Кожна країна має формувати політику стимулювання набуття високої професійно-освітньої підготовки, яка потребує вагомих інвестицій. В сучасних умовах актуалізується проблема створення моделі економічної освіти, яка відповідала б розвитку світових освітніх систем, та виявлення шляхів ефективного інвестування в освітню галузь.

Аналіз досліджень проблеми. Різним аспектам розвитку економічної освіти та проблемам інвестування в розвиток людського капіталу присвячені роботи відомих українських вчених і, зокрема: А.Колота, О.Красовської, О.Овчарук, О.Пометун, П.Яковенко, Т.Фадиної, О.Грішнєвої, О.Головні, У.Гузар, П.Кулікова, В.Парсяк, В.Крем'я та інших. Проведений аналіз наукових напрацювань засвідчує кількісну та якісну недостатність фундаментальних системних досліджень економічної освіти, відсутність єдиного підходу щодо визначення критеріїв і механізмів ефективності інвестицій.

Мета статті полягає у висвітленні сучасних проблем розвитку економічної освіти в Україні, визначенні суті модернізації економічної освіти; поглиблення аналізу категорій інвестицій та їх ефективності в освітній галузі, а також розробці пропозицій щодо підвищення якості економічної освіти та стимулювання її фінансування.

Виклад основного матеріалу. Сучасна економіка визначається як економіка знань, в якій людський капітал стає основним виробничим ресурсом. Сучасну економіку знань як передумову економічного зростання постіндустріального типу можна сформулювати за наявності відповідного людського капіталу. Цей капітал значною мірою формується саме у сфері освіти, що зумовлює як підвищення її ролі та значення, так і вимагає від освітньої діяльності змін та модернізації відповідно до вимог сьогодення [6, 13]. Зокрема це стосується економічної освіти та необхідності її наближення до світових тенденцій економічного і суспільного розвитку. Модернізація освіти відбувається в контексті загального процесу трансформації різних аспектів суспільного життя, у тісному взаємозв'язку з перебудовою в інших сферах.

Потенціал позитивного впливу модернізації системи економічної освіти на розвиток економіки та підприємництва зокрема розкривається у:

- підвищенні ефективності інвестицій не лише в освітню, а й в інші галузі економіки;
- залученні працездатного населення до розвитку підприємництва та набуття нових рис

підприємливості з метою збільшення числа підприємств малого і середнього бізнесу;

- збільшенні самозайнятих осіб у галузях та сферах національної економіки;

- підвищенні конкурентоспроможності українського населення на міжнародних ринках праці; його впевненість в ефективній зайнятості, реалізації можливостей та побажань кожної людини, що сприятиме, в свою чергу, встановленню прогресивного громадянського суспільства [7, 170].

На основі вище сказаного можна стверджувати, що роль економічної освіти в зв'язку з розвитком малого та середнього бізнесу в Україні зростає. В наслідок чого економічна освіта в аспекті її модернізації потребує переходу до інтегрованої моделі фінансування освіти, елементами якої мають бути такі інвестиційні джерела: багатоканальне державне фінансування вищої освіти, кредитування навчання у вищих навчальних закладах та підтримка економічних суб'єктів, які оплачують навчання самостійно, гранти суспільних фондів та неурядових організацій, в т.ч. міжнародних.

Традиційно державне фінансування освітніх послуг в Україні залишається основним джерелом. Інвестиції в освіту посідають друге місце в структурі соціальних видатків національного бюджету і, починаючи з 2000 р., зростають прискореними темпами. Так, якщо в 2000 р. на фінансування освіти було спрямовано 7 млрд. грн. (12% сукупних видатків Зведеного бюджету), то в 2008 р. – вже 60 млрд. грн. (відповідно 19,7%), а в 2009р. – 47,6 млрд. грн. (21,9%). Рівень бюджетних видатків на освіту по відношенню до ВВП теж значно зріс (з 4,2% у 2000 р. до 7,4% в 2009 р., 5,3 % в 2011 р), проте досі залишається далекими від цільового рівня, що задекларований Законом України „Про освіту”, – 10% національного доходу [3, 265].

За прогнозами деяких вчених найближчими роками сума інвестицій в освіту в Україні перебуватиме в межах 953,1-1651,4 млн. грн., частка інвестиційних надходжень в українську освіту у загальному обсязі інвестування становитиме від 0,93 до 1%. Серед проблем, які характеризують сьогодишню ситуацію у сфері інвестицій можна виділити відносну неефективність механізму державного фінансування системи освіти. Незважаючи на збільшення державних видатків (з 4,2% ВВП у 2000р. до 5,3% ВВП у 2011 р., тоді як у розвинутих країнах – у середньому 5% ВВП), ефективність використання цих коштів залишається вкрай низькою [2, 4]. Тенденції до збільшення інвестицій в освіту та підвищення їх ефективності мають світовий характер. Так, 2000-2007 рр. в Німеччині витрати на освіту склали 4,4% ВВП; Великобританії і Франції – 5,6%; Італії – 4,3%; Іспанії – 4,4%; Греції – 4%; США – 5,5%; Канаді – 4,9 %; Японії – 3,4%; в Україні – 5,3%, 2011 р. [4, 202].

Довготривала структурна криза в Україні призвела до значного впливу висококваліфікованих кадрів за кордон, що суттєво знекровило економіку. За підрахунками західних вчених еміграція одного висококваліфікованого фахівця рівнозначна вкладанню в економіку обраної ним держави 1 млн. дол. За різними оцінками в 90-х роках ХХ ст. Україна втратила до 15-20% свого інтелектуального потенціалу. За роки реформування вітчизняної економіки за межі країни виїхало 30% учених вищої кваліфікації та працездатного віку. Зрозуміло, що в нинішній ситуації досягти радикальних зрушень в економіці без великих фінансових ресурсів не можливо. Адже тільки для зміни структури національної економіки на 1% потрібні капіталовкладення еквівалентні 2-3% ВВП держави [5, 314]. Розуміючи необхідність інвестування в освіту, науку і техніку, в Україні починаючи з 2008р. обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт за рахунок держбюджету збільшився на 12,9%. Але попри позитивні кроки в цьому напрямі, ще не повністю виконується положення чинного Закону України „Про науку і науково-технічну діяльність”, згідно якого для науки передбачено 1,7% ВВП, а виділяється всього 0,3% ВВП. Хоча відомо, якщо в будь-якій державі на науку виділяється менше 2% ВВП, то їй не уникнути руйнівних процесів не лише в сфері освіти і науки, але й економіці в цілому.

Критерієм підвищення ефективності інвестицій в людський капітал, зокрема в освіту, може слугувати показник зайнятості в сфері освіти. Як свідчить статистика, освіта як вид економічної діяльності, є однією з небагатьох сфер, де зросла середньорічна чисельність найманих працівників, при її загальному скороченні в цілому по Україні. В 2009 р. працівники освіти становили в загальній структурі зайнятості – 15,5% (в Німеччині – 5,9%; Франції – 6,4%; Польщі – 7,4%; Росії – 9,7%). В освіті України на кінець 2009 р. вищу освіту мали 70,7% штатних працівників [1, 8].

Ключову роль в системі інвестування освіти і науки посідає сфера вищої освіти. В 2012-2013 р.р. зберігається тенденція до скорочення обсягів бюджетного фінансування сфери вищої освіти, як наслідок – скорочення державного замовлення з підготовки фахівців різних рівнів. Вищезазначена тенденція інвестування вищих навчальних закладів спонукає колективи останніх активно використовувати інструменти позабюджетного фінансування бюджетних програм і розширення підприємницької діяльності ВНЗ.

Попри всі проблеми інвестиційної діяльності, що існують в освіті та науці, Україна є світовим рекордсменом по кількості громадян, які мають вищу освіту – понад 75% працездатного віку. Зрозуміло, що не всі вони є реально висококваліфікованими фахівцями і мають високі шанси перемогти на ринку праці. Якість освіти залишається головним критерієм ефективності інвестицій в освіту і відповідно дієвою запорукою зростання добробуту як окремої особистості, так і держави в цілому.

Однак вирішення питання відсутності належного інвестування в освітню галузь не забезпечить відповідності вітчизняної економічної освіти світовим стандартам, оскільки існує ще ряд проблем підвищення її якості, які необхідно вирішувати найближчим часом (див. табл. 1):

Таблиця 1

Проблеми підвищення якості економічної освіти та можливі шляхи їх вирішення

Сутність проблеми	Шляхи вирішення
1. Недостатнє фінансування освіти в цілому, зокрема сегменту вищої школи.	- збільшення видатків на фінансування освіти з держбюджету; - матеріальне стимулювання і мотивація педагогічної праці; - створення сприятливих умов для інвесторів в галузі, що впливають на розвиток людського капіталу; - контроль за цільовим використанням фінансових коштів; - розробка системи показників ефективності інвестицій в освіту; - регулярний та дієвий моніторинг трудової міграції.
2. Низький рівень викладання економічних дисциплін на початковій, середній та вищій ланках економічної освіти.	- впровадити в процес підготовки економістів такі активні методи навчання, як ділові, рольові ігри, семінари-дискусії, колоквиуми, ситуаційні вправи; - розробити і впровадити сучасні дистанційні технології навчання із застосуванням комп'ютерних мереж для всіх форм навчання; - створити систему узагальнення та поширення досвіду використання сучасних методик навчання, а також впроваджувати результати наукових досліджень у навчальний процес.
3. Проблема застосування теоретичних знань в реальному житті. Важливу роль у становленні фахівця будь-якої сфери відіграє його досвід, який лише можна отримати за практичного застосування теоретичних знань. Тобто висока якість підготовки сучасного фахівця-економіста забезпечується поєднанням фундаментальних та спеціальних знань із практичною підготовкою.	- впровадити на всіх рівнях системи економічної освіти практико-орієнтованої парадигми, заснованої на квінтеті «знання – уміння – навички – досвід діяльності – компетентність»; - поєднати фундаментальну освіту та практичну підготовку фахівців, традиції та новації; - вжити заходів на державному рівні щодо створення підприємствами та організаціями різних форм власності необхідних умов для проходження практики студентами; - розробити нові форми практичної підготовки через створення навчально-тренінгових фірм; - розширити можливості набуття науково-педагогічними працівниками практичного досвіду з допомогою стажування на діючих підприємствах; - організувати моніторинг ринку праці та ефективну систему сприяння працевлаштуванню випускників економічних закладів освіти та факультетів.

<p>4. Запровадження технологічних та педагогічних інновацій на початкових етапах модернізації системи економічної освіти відбувається в умовах існування старих управлінських структур і методів.</p>	<p>- застосувати сучасні інформаційні, комунікаційні і телекомунікаційні технології у сфері економічної освіти; - змістити акцент із засвоєння значних об'ємів інформації, накопиченої про запас, на оволодіння способами безперервного придбання нових знань і уміння вчитися самостійно; - формувати навички самостійного (критичного), а не репродуктивного типу мислення, правильно організувати самостійну роботу студентів-економістів, що допоможе звільнити їх від шаблонності, сліпого наслідування застарілих догм, розвивати навички творчої роботи, виробляти вимогливість до себе, формувати нове економічне мислення і поведінку.</p>
<p>5. Недостатній рівень знань іноземних мов, оскільки значну роль у сучасній економіці відіграють світові економічні взаємозв'язки.</p>	<p>- поглибити професійну спрямованість вивчення іноземної мови в різних закладах освіти і особливо економічних з метою формування у студентів комунікативної компетенції, основою якої є вміння, сформовані на основі мовних знань і навичок; - вдосконалити засвоєння економічної термінології, складання термінологічних словників з фахових дисциплін англійською та українською мовами, вироблення навичок ділового (бізнесового) мовлення як під час проведення занять з англійської мови, так і в процесі вивчення інших фахових дисциплін, проведення модулів і навіть при вивченні окремих тем.</p>
<p>6. Вузька професійна спеціалізація.</p>	<p>- змінити співвідношення загальноосвітніх та вузькоспеціалізованих предметів, які вивчаються у вищих навчальних закладах; - розширити набір методів подання знань та програм практичної підготовки фахівців.</p>

Джерело: авторська розробка.

Висновки. Отже, економічна освіта в Україні у контексті формування світового освітнього простору зберігає традиційно високі показники вітчизняної вищої школи і нарощує свій авторитет та конкурентоспроможність відповідно до вимог часу, але для досягнення світових стандартів покликана здійснити ще цілий ряд важливих заходів щодо її вдосконалення, вивченню і розробці яких можуть бути присвячені подальші наукові дослідження. Якість економічної освіти в першу чергу залежить від дотримання сучасних світових освітніх стандартів, адекватного фінансування, сприятливих умов для інвесторів та ефективного використання всіх видів ресурсів, що задіяні в галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітренко Ю. Освіта як вид економічної діяльності / Ю.Вітренко // Економіка України. – 2011. – №10. – С.4-15.
2. Головня О.М. Соціально-економічні джерела розбудови освітнього простору України / О.М. Головня // Економіка і держава. – 2011. – №4. – С. 31-37.
3. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О.А. Грішнова. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2007. – 347с.
4. Доклад о развитии человека 2010. Реальное богатство народов: пути к развитию человека / пер. с англ.; ПРООН. – [20-е изд.]. – М.: «Весь Мир», 2010. – С.202-203.
5. Єщенко П.С. Сучасна економіка: навч. посібник / П.С. Єщенко, Ю.І. Палкін. – К.: Вища школа, 2005. – 325с.
6. Колот А.М. Вища освіта як чинник формування людського капіталу: сучасний стан, тенденції розвитку / А.М. Колот // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – 2007. – Вип. 4. – С.12-16.
7. Красовська О.Ю. Сучасні моделі реалізації бізнес-освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору / О.Ю. Красовська // Бюлетень Міжнародного Нобелівського форуму. – 2012. – №1(5). – Т.2. – С. 167-171.

**Л.В. ЗАГЛИНСКАЯ, О.И. ЛУКОМСКАЯ. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
В КОНТЕКСТЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В ОТРАСЛИ**

Резюме. В статье рассмотрены современные проблемы повышения качества отечественного экономического образования в контексте инвестиционных процессов в отрасли образования.

Ключевые слова: экономическое образование, принципы экономического образования, экономическая подготовка, инвестиции в образование, эффективность инвестиционной деятельности.

**L.V. ZAHLYNSKA, O.I. LUKOMSKA. THE ECONOMIC EDUCATION IN THE
CONTEXT OF INVESTMENT PROCESS IN THE AREA**

The summary. The article deals with contemporary issues to improve the quality of national economic education in the context of efficiency of investment in education.

Key words: in economics, principles of economics education, economic training, investment in education.

Одержано редакцією 14.11.2013 р.